

дження процедури медіації в Англії, Бельгії та Німеччині / В. Землянська // Щоквартальний бюлетень. «Відновне правосуддя в Україні». - 2007. - № 1. - С. 76-81.

5. Висновок Верховного Суду України на проект Закону про медіацію [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu>.

6. Про медіацію: проект Закону України від 17 грудня 2015 р. № 3665 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4\\_1?pf3511=57463](http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=57463).

7. Директива про модернізацію та застосування медіації до міжнародних спорів [Електронний ресурс]. – Режим доступу :<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52016DC0542&from=EN>.

**Левчук А.Ю.**, курсант

*Науковий керівник –*

к.ю.н., доц. **Завгородній В.А.**,

доцент кафедри теорії

та історії держави і права

*(Дніпропетровський державний  
університет внутрішніх справ)*

## **ІНТЕРПРЕТАЦІЯ ПОНЯТТЯ «СІМЕЙНЕ ЖИТТЯ» В ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ ТА ПРАКТИЦІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ**

Ратифікувавши Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод (далі – Конвенція), Україна взяла на себе зобов'язання забезпечувати реалізацію відповідного каталогу прав осіб, що перебувають під її юрисдикцією. Одним із фундаментальних прав, що гарантується як Конвенцією, так і Конституцією України є право на сімейне життя, що відноситься до особистих прав та охороняється від втручання. Однак, щорічна практика Європейського Суду свідчить про невідповідність законодавства України положенням про захист прав, які гарантує сама Конвенція та потребує реформування, щоб повністю відповідати європейським стандартам. Наскільки критичною є така невідповідність і є метою даного дослідження.

Законодавство України, яким гарантується сімейне життя, має такі особливості, що розуміння цього поняття.

По-перше, положення Сімейного кодексу України (далі - СКУ) не дають чіткого тлумачення поняття «сімейне життя», однак цей термін вживається в його тексті, наприклад: «кожна особа має право на повагу до свого сімейного життя» (п. 4 ст. 4); «ніхто не може зазнавати втручання в його сімейне життя, крім випадків, встановлених Конституцією України» (п. 5 ст.5).

По-друге, у нормах СКУ, на відмінну від попередньої категорії, дається визначення поняття «сім'я», сутність якого розкривається через три її ознаки, котрі впливають із розуміння сім'ї як союзу двох чи більше осіб, а

саме: 1) спільне проживання; 2) спільний побут; 3) взаємні (спільні) права та обов'язки.

По-третє, подружжя вважається сім'єю і тоді, коли дружина та чоловік, у зв'язку з навчанням, роботою, лікуванням, необхідністю догляду за батьками, дітьми та з інших поважних причин не проживають спільно. Дитина належить до сім'ї своїх батьків і тоді, коли спільно з ними не проживає (абзац другий ч. 2 ст. 3 СКУ).

По-четверте, права члена сім'ї має одинока особа (ч. 3 ст. 3 СК). Водночас така особа не має взаємних прав та обов'язків у сімейно-правовому розумінні. Вона може мати родичів, зобов'язання їх утримувати, наприклад, повнолітню дочку або сина, які проживають окремо. За таких обставин виникають сімейні права та обов'язки за участю одинокої особи та її родичів, однак такі відносини не є сім'єю в прямому розумінні цього слова в рішеннях Євросуду [1, с.141].

Із зазначеного випливає, що в Сімейному Кодексі України хоч і згадується поняття «сімейне життя», його норми більше врегульовують такі поняття як «сім'я» та «члени сім'ї».

Безпосередньо термін «сімейне життя» було розтлумачено лише в 2012 році Конституційним Судом України, який у своєму рішенні зазначив, що «сімейне життя» - це особисті майнові та немайнові відносини між подружжям, іншими членами сім'ї, яке здійснюється на засадах, визначених у Сімейному кодексі України. При цьому, Конституційним Судом України наголошено на тому, що неможливо визначити абсолютно всі види поведінки фізичної особи у сферах сімейного життя, оскільки сімейні права є частиною природних прав людини, які не є вичерпними, і реалізуються в різноманітних і динамічних відносинах майнового та немайнового характеру, стосунках, явищах, подіях тощо. Право на сімейне життя є засадничою цінністю, необхідною для повного розквіту людини в демократичному суспільстві, та розглядається як право фізичної особи на автономне буття незалежно від держави, органів місцевого самоврядування, юридичних і фізичних осіб [2].

Таким чином, Конституційний Суд України розширив розуміння цього поняття, однак, на наш погляд, з акцентом на те, що це відносини, які перш за все складаються між подружжям у шлюбі.

В свою чергу, з позиції Європейського суду з прав людини (далі – Євросуд, Суд) сімейне життя, що входить до сфери приватного життя, є багатоаспектним і таким, що зазнало неабияких змін із розвитком медичних технологій, міграцією населення. Тому з урахуванням «динамічного» тлумачення відповідних норм Конвенції Євросуд застосовує у цьому плані цілком конкретний підхід, за яким перевага надається фактичним відносинам, а не формально юридичному статусу. Поняття «сімейне життя», на думку Суду, означає не лише відносини на основі шлюбу, а й може означати інші «сімейні зв'язки», які існують де-факто і характеризуються достатньою сталістю (рішення Євросуду у справі «Крон та інші проти Нідерландів»). Однак, на дум-

ку Суду, необхідно мати на увазі, що таке твердження може ґрунтуватися лише на фактах кожної конкретної справи.

З урахуванням такого підходу Європейський Суд вважає, що в демократичному суспільстві має право на існування:

1) біологічна (законна) сім'я - це сім'я, що створена згідно з національними особливостями, тобто термін «сімейне життя» може поширюватись на відносини між нареченими, якщо вони достатньо давно встановлені (рішення Європейського Суду «Гарнага проти України» від 16.05.2013р.);

2) позашлюбна сім'я (поняття «сім'я» в розумінні ст. 8 Конвенції включає і фактичні сімейні узи, коли сторони живуть спільно поза шлюбом; спільне проживання, як правило, є обов'язковою умовою сімейного життя, проте у виняткових випадках і інші фактори можуть свідчити про те, що конкретні відносини досить стабільні, для того щоб розглядати їх як фактичні сімейні зв'язки (рішення Європейського Суду «Кіган проти Ірландії» від 26.05.1994р.);

3) адюльтерна сім'я - сім'я, де чоловік має не одну дружину, а декілька (в європейських суспільствах адюльтер (тобто фактична полігамія) вже давно не вважається надто серйозним порушенням (рішення Європейського Суду «Фретте проти Франції» 2002 р.);

4) соціологічна сім'я - шлюб між представниками однієї соціальної групи (рішення Європейського Суду «Ван Оостервік проти Бельгії» 1979 року) [3].

Варто звернути увагу на те, що Європейський Суд тривалий час не поширював право на сімейне життя на сім'ї гомосексуалістів, оскільки за його визначенням вони мали право лише на приватне життя. Проте останнім часом він помітно змінив свій підхід, наприклад, визнавши наявність сімейних зв'язків у пари, що складалася з прооперованого транссексуала і жінки, що народила дочку шляхом штучного запліднення від анонімного донора (рішення Євросуду у справі «Х.,У.,Z. проти Сполученого Королівства» (1997). В іншій справі Євросуд зазначив, що «емоційні узи одностатевої пари, яка живе у стабільних партнерських стосунках, мають захищатися як «сімейне життя» (рішення Євросуду у справі «Шалк та Копф проти Австрії» 2010р.).

Разом з цим, Європейський Суд з прав людини сформував особливу правову позицію щодо конфіденційності сімейного життя посадових осіб, які виконують функції держави або органів місцевого самоврядування, та членів їх сімей. Так, наприклад, у справі «Лінгенс проти Австрії» (1986р.) федеральний канцлер П.Бруно Крайський наполягав на тому, що висловлювання журналіста стосовно нього та його сім'ї, мали образливий характер, і посилася на статтю 8 Конвенції, яка захищає сімейне життя особи.

Із цим Європейський Суд не погодився і сформулював таке принципове положення: свобода преси є добрим знаряддям для формування громадської думки про поведінку та ідеї керівників. У зв'язку з цим межа допустимої критики є значно ширшою, коли йдеться про політичного діяча, аніж коли це

стосується пересічної особи. Політичний діяч має право на захист свого приватного життя за пунктом 2 статті 10 Конвенції, але межа цього захисту його репутації має бути такою, щоб забезпечити й вільне обговорення політичних питань. Політичні діячі неминуче відкриваються для прискіпливого висвітлення своїх слів та вчинків і мають усвідомлювати це.

Така позиція Європейського Суду кореспондується з резолюцією Парламентської Асамблеї Ради Європи від 25 грудня 2008 року № 1165, в якій зазначається, що публічні особи повинні усвідомлювати, що особливий статус, який вони мають у суспільстві, автоматично збільшує рівень тиску на приватність їхнього життя (пункт 6). До того ж Україна визначила перелік інформації, що не належить до конфіденційної інформації і стосується осіб, які бажають займати виборні посади в органах влади.

Аналізуючи вищевикладене слід зазначити, що в практиці Європейського Суду тлумачення терміну «сімейне життя» відбувається через його розуміння у якості «сімейних уз», тобто відносин, що часто перебувають поза межами правового регулювання і є фактично сімейними. Такий підхід, на наш погляд, відповідає природній концепції розуміння прав людини та є більш виправданим в сучасних умовах розвитку суспільства та моралі. Відповідно українське законодавство, яке акцентує увагу на шлюбно-сімейних правовідносинах потребує осучаснення, враховуючі правові позиції Європейського Суду, що викладені в останніх його рішеннях по статті 8 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод.

#### ***Бібліографічні посилання:***

1. Паліюк В. П. Загальні питання застосування судами загальної юрисдикції України Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод / В.П. Паліюк // Часопис цивільного і кримінального судочинства. – 2013. – № 4 (13). – С. 129–142.

2. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Жашківської районної ради Черкаської області щодо офіційного тлумачення положень частин першої, другої статті 32, частин другої, третьої статті 34 Конституції України від 20.01.2012 № 1-9/2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v002p710-12>

3. Фулей Т.І. Повага до приватного та сімейного життя: європейські стандарти / Т.І. Фулей // Право на повагу до приватного і сімейного життя, житла і таємниці кореспонденції: загальні підходи застосування статті 8 Конвенції про захист прав і основоположних свобод людини (Рим, 1950). – К.: Софія-А, 2004. – 104 с.